

Asia: VN/10831/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Väliotsikot

Yleiset huomiot mietinnöstä ja siihen sisältyvistä ehdotuksista sekä ympäristörikosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta

-

Huomiot syyteoikeuden vanhentumista koskevista ehdotuksista (rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentti)

-

Huomiot rikoslain 9 luvun 5 §:ään ehdotettavista, yhteisösakon asteikkoa koskevista muutosehdotuksista sekä ehdotuksista pakoterikoksia koskevan yhteisösakon asteikon osalta (rikoslain 46 luvun 13 §)

-

Huomiot törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskeviin pykäliin ehdotettavista muutoksista (rikoslain 15 luvun 10 § ja 34 a luvun 1 §) sekä niihin liittyvistä muutosehdotuksista (rikoslain 1 luvun 7 § ja 34 a luvun 15 §)

-

Huomiot ympäristön turmelemista koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 1 §) ehdotettavista muutoksista

- a) 1 momentti
- b) 2 momentti
- c) 3 momentti
- d) ehdotettava uusi 4 momentti

Huomiot ympäristörikkomusta ja tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeviin pykäliin (rikoslain 48 luvun 3 ja 4 §) ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot ehdotettavista uusista jäterikosta ja törkeää jäterikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 a ja 4 b §:t)

-

Huomiot ehdotettavista uusista ilmakehän heikentämistä ja törkeää ilmakehän heikentämistä koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 c ja 4 d §:t)

-

Huomiot ehdotettavista uusista ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta ja törkeää ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 e ja 4 f §:t)

-

Huomiot ehdotettavasta uudesta vieraslajirikosta koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 4 g §)

-

Huomiot luonnonsuojelurikosta koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 5 §) ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot ehdotettavasta uudesta ympäristön tuhoamista koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 5 b §)

-

Huomiot ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehtyä ympäristörikosta koskevaan pykälään ehdotettavista muutoksista (rikoslain 48 luvun 10 §)

-

Huomiot rikoslain 48 ja 48 a lukuun ehdotettavista uusista soveltamisalasäännöksistä, jotka koskevat tietyissä tilanteissa luvan nojalla toimimisen rinnastamista ilman lupaa toimimiseen (rikoslain 48 luvun 7 a § ja 48 a luvun 4 b §)

-

Huomiot ehdotettavista uusista metsäkatorikosta ja törkeää metsäkatorikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 a luvun uudet 3 c ja 3 d §:t) sekä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan rikoslain 48 a luvun 6 a §:ään ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot kansalaisuuslakiin, rajavartiolaitos- ja Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin ehdotettavista muutoksista

Väylävirasto kannattaa pakollisten poissulkemisperusteiden laajentamista ehdotetulla tavalla. Uusien pakollisten poissulkemisperusteiden lisääminen parantaa julkisten hankintojen vastuullisuusnäkökulmaa, kun markkinatoimijoiden luotettavuuteen liittyvien ympäristö-, sosiaali- ja työoikeudellisten velvoitteiden rikkominen huomioidaan hankintamenettelyissä.

Julkisten hankintojen näkökulmasta sääntelyn tehokkuutta vähentää kuitenkin jossain määrin se, että oikeushenkilöiden saamia tuomioita, kuten yhteisösakkoja ei huomioida pakollisina poissulkuperusteina, vaikka ympäristörikosdirektiivin 7 artiklan 2.c) alakohta tämän mahdollistaisi. Väylävirasto katsoo, että lakiehdotuksen perusteluissa olisi suositeltavaa ottaa kantaa siihen, voiko pakollisiksi poissulkuperusteiksi lisättävien rikosten johdosta ehdokkaalle, tarjoajalle tai voimavarayksikölle tuomittu yhteisösakko olla hankintalain (1397/2016 vp) 81 §:n 1 mom 3 kohdan mukainen harkinnanvarainen poissulkuperuste, eli ehdokkaan tai tarjoajan luotettavuuden kyseenalaistava vakava virhe ammattitoiminnassa.

Väylävirasto pitää kannatettavana myös sitä, että uusien poissulkuperusteiden mukanaan tuoma vastuullisuus laajentuu ilman, että ehdokkaiden, tarjoajien tai hankintayksiköiden hallinnollinen taakka kasvaisi, sillä uudet poissulkuperusteet huomioitaisiin osana nykyisiä prosesseja ilman lisätyötä ehdokkailta, tarjoajilta tai hankintayksiköiltä.

Huomiot rikosrekisterilakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot merenkulun ympäristönsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot luonnonsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot Suomen talousvyöhykkeestä annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

-

Huomiot vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettuun lakiin ehdot

-

Huomiot EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

Väylävirasto ei kannata lisäystä EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista annetun lain (”metsäkatolaki”) 27 §:n 3–5 momenteiksi ehdotetussa muodossa, sillä se on osin päällekkäinen ja osin ristiriidassa hankintalain (1397/2016) ja erityisalojen hankintalain (1398/2016) pakollisia poissulkuperusteita koskevan sääntelyn kanssa, ehdotus on soveltamisalaltaan epäselvä ja monimutkaistaa huomattavasti julkisiin hankintoihin sovellettavaa sääntelykokonaisuutta lisäten merkittävästi hankintayksiköiden hallinnollista taakkaa.

Väylävirasto huomauttaa, että hankintalain ja erityisalojen hankintalain mukaista pakollisiin poissulkuperusteisiin perustuvaa ehdokkaan tai tarjoajan poissulkemista ei tehdä määräajaksi, vaan kyse on aina hankintakohtaisesta harkinnasta. Hankintalain tai erityisalojen hankintalain mukaiseen pakolliseen poissulkuperusteeseen perustuva poissulkeminen ei kestä viittä vuotta, vaan hankintakohtainen poissulkeminen voi tulla kyseeseen viiden vuoden ajan asiaa koskevan lainvoimaisen tuomion antamisesta. Vastaavasti harkinnanvaraiseen poissulkemisperusteeseen perustuva poissulkeminen ei kestä kolmea vuotta, vaan voi tulla kyseeseen kolmen vuoden ajan poissulkemisen perusteena olevasta tuomiosta tai tapahtumasta. Hankintayksiköiden velvollisuus tarkistaa tarjoajan rikosrekisteriotteet soveltuu vain hankintalain 26 §:n tai erityisalojen hankintalain 13 §:n mukaiset EU-kynnysarvot ylittäviin hankintoihin. Ehdokkaalla tai tarjoajalla on myös oikeus esittää näyttöä luotettavuudestaan siitä huolimatta, että sitä rasittaa pakollinen tai harkinnanvarainen poissulkemisperuste. Jos hankintayksikkö katsoo näytön ja luotettavuuden riittäväksi, se ei saa sulkea kyseistä ehdokasta tai tarjoajaa pois tarjouskilpailusta. Hankintalain 88 § sisältää myös menettelyn tilanteelle, jossa laissa tarkoitettuja rikosrekisteriotteita ei anneta ehdokkaan tai tarjoajan sijoittautumismaassa.

Tätä taustaa vasten ehdotuksen mukainen hankintayksikön yleinen velvollisuus tarkistaa ”ehdokkaan tai tarjoajan” rikosrekisteriotteet ja tehdä päätös määräajaisesta poissulkemisesta julkisista hankintamenettelyistä poissulkuperusteen soveltuessa on epätarkoituksenmukainen ja sisältää merkittäviä puutteita ja epäselvyyksiä:

- Ehdotus ei ota kantaa siihen, koskeeko rikosrekisteriotteiden tarkistamista koskeva velvoite vain metsäkatoasetuksen (2023/1115/EU, ”metsäkatoasetus”) 1 artiklan 1 kohdan sekä liitteen 1 mukaisia tavarahankintoja niiden ylittäessä hankintalain 26 §:n tai erityisalojen hankintalain 13 §:n mukaiset EU-kynnysarvot, vai yleisesti kaikkia hankintalain 5 §:n sekä erityisalojen hankintalain 5 §:n tarkoittamien hankintayksiköiden toteuttamia hankintoja niiden kohteesta ja ennakoidusta arvosta riippumatta. Ehdotus ei ota myöskään kantaa siihen, sovelletaanko poissulkemisperustetta myös hankintalain 40 ja 41 §:n / erityisalojen hankintalain 43 ja 44 §:n tarkoittamissa suorahankinnoissa tai hankintalakien ulkopuolelle jäävissä hankinnoissa (esim. sidosyksikköhankinnat ja T&K-asiantuntijapalveluhankinnat).

- Hallituksen esityksessä HE 77/2025 vp ehdotetun metsäkatolain 27 § 1 momentti viittaa metsäkatoasetuksen 25 artiklan mukaisesti vain asetuksen tarkoittaman toimijan tai muun kauppaa käyvän kuin pk-yrityksen poissulkemiseen julkisista hankintamenettelyistä. Ehdotuksen mukainen poissulkeminen koskisi kuitenkin sanamuotonsa perusteella kaikkia ehdokkaita ja tarjoajia, ei vain metsäkatoasetuksen tarkoittamia toimijoita tai muita kauppaa käyviä kuin pk-yrityksiä.

- Ehdotuksen mukainen poissulkeminen on rajattu yksinomaan ehdokkaaseen tai tarjoajaan, jolloin kyseisten tahojen voimavarayksikön tai ehdokkaan, tarjoajan tai voimavarayksikön hallinto-, johto- tai valvontaelimen jäsenen tai edustus-, päätös- tai valvontavaltaa käyttävän henkilön syyllistyminen törkeään metsäkatorikokseen ei johtaisi poissulkemiseen. Tämä rajaa poissulkuperusteen soveltamisalaa myös siitä syystä, että luonnolliset henkilöt toimivat suhteellisen harvoin tarjoajina julkisissa hankintamenettelyissä.

- Ehdotus ei ota kantaa tilanteeseen, jossa ehdokas tai tarjoaja on sijoittautunut Suomen ulkopuolelle. Ehdokkaan tai tarjoajan sijoittautumismaassa ei välttämättä anneta laissa tarkoitettua rikosrekisteriotetta, jolloin pakollisen poissulkemisperusteen selvittäminen jää epäselväksi ja vaarantaa tarjoajien tasapuolisen kohtelun.

- Ehdotus ei ota lainkaan kantaa hankintalain 82 §:n mukaisten korjaavien toimenpiteiden esittämiseen, mikä on hyvin ongelmallista hankintalain 3 §:n / erityisalojen hankintalain 3 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen sekä metsäkatoasetuksen 25 artiklan 2 kohdan mukaisen oikeasuhtaisuuden kannalta.

- Ehdotus ei ota kantaa siihen, voiko ehdokkaan, tarjoajan tai voimavarayksikön taikka sen hallinto-, johto- tai valvontaelimen jäsenen tai edustus-, päätös- tai valvontavaltaa käyttävän henkilön syyllistyminen törkeään metsäkatorikokseen olla hankintalain 81 §:n 1 mom 3 kohdan mukainen harkinnanvarainen poissulkuperuste, eli ehdokkaan tai tarjoajan luotettavuuden kyseenalaistava vakava virhe ammattitoiminnassa.

- Ehdotuksen perusteella jää epäselväksi, miten määräaikainen poissulkeminen käytännössä huomioidaan mainitun puolen vuoden määräajan aikana toteutettavien muiden kilpailutusten osalta, eli tehdäänkö poissulkemisesta vain yksi määräaikainen päätös, vai tehdäänkö jokaisesta hankinnasta erillinen valituskelpoinen poissulkemispäätös.

- Ehdotuksen siirtymäajat eivät ota huomioon, miten vaatimusta tulisi soveltaa suhteessa meneillään oleviin kilpailutuksiin ja millä aikataululla oikeusrekisterikeskus kykenee aloittamaan ehdotettujen rikosrekisteriotteiden antamisen.

Väylävirasto toteuttaa vuosittain satoja kilpailutuksia. Väylävirasto pitää erittäin epätodennäköisenä, että ehdotuksen mukainen törkeä metsäkatorikos tulisi koskemaan Väyläviraston toimintaympäristön toimijoita (mm. infrarakentamisen urakoitsijat, infra- ja suunnittelualan konsultit, ICT-toimittajat). Tätä taustaa vasten ehdotus lisää merkittävästi ehdokkaiden ja tarjoajien sekä hankintayksiköiden hallinnollista taakkaa, mikäli ehdokkaiden ja tarjoajien tulee joka tapauksessa toimittaa hankintayksikölle ja hankintayksikön tulee tarkastaa kahdet eri rikosrekisteriotteet; hankintalain 88 §:n / erityisalojen 86 §:n tarkoittamat rikosrekisterilain 6 b §:n sekä metsäkatolain 27 §:n tarkoittamat rikosrekisterilain 6 d §:n mukaiset rikosrekisteriotteet. Lisäksi hallinnollinen työ lisääntyy kohtuuttoman paljon nykytilanteeseen nähden EU-kynnysarvon alittavissa hankinnoissa, mikäli metsäkatolain tarkoittama rikosrekisteriote tulee tarkistaa kaikissa hankintayksikön hankinnoissa, ennakkoidusta arvosta tai hankinnan kohteesta riippumatta. Rikosrekisteriotteiden tarkistamisvelvoite myös hidastaa merkittävästi hankintojen toteuttamiseen kuluvaa aikaa, sillä nykytilanteessa rikosrekisteriotteen saamisessa voi mennä useampi viikko. Lisäksi ehdotettu kuuden kuukauden vanhenemisaika lainvoimaisen tuomion antamisesta on hyvin lyhyt seuraamuksen varoittavuuden sekä oikeudenkäyntien yleisen keston näkökulmasta.

Väylävirasto katsoo, että sektorikohtaisen erityissäätelyn sijasta muutos olisi tarkoituksenmukaisempi toteuttaa sisällyttämällä metsäkatoasetuksen mukainen poissulkemisseuraamus hankintalain 80, 82 ja 88 §:n / erityisalojen hankintalain 84 ja 86 §:n sekä rikosrekisterilain 6 b §:n mukaiseen pakollisia poissulkemisperusteita koskevaan menettelyyn, jolloin uusi poissulkuperuste ja poissulkemiseen liittyvä menettely olisi yhdenmukainen ja linjassa nykyisen julkisia hankintoja koskevan sääntelykokonaisuuden kanssa ilman, että hankintayksiköille asetetaan merkittävää uutta hallinnollista taakkaa hankintalainsäädännön kanssa rinnakkaisen rikosrekisteriotteiden tarkistamis- ja poissulkumenettelyn muodossa.

Metsäkatoasetuksen mukaisen poissulkumenettelyn implementoinnissa tulisi joka tapauksessa nykyistä esitystä selkeämmin määritellä rikosrekisteriotteen tarkistamista koskevan veloitteen soveltamisala suhteessa tarkastuksen kohteena oleviin tahoihin, hankinnan kohteeseen sekä hankinnan ennakoituun arvoon.

Huomiot muista ehdotettavista lainsäädäntömuutoksista

-

Huomiot ympäristörikosdirektiivin säännöksistä, joiden ei mietinnössä katsota edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

-

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

-

Huomiot muita toteuttamisvaihtoehtoja koskevasta arvioinnista

-

Huomiot suhdetta perustuslakiin ja säätämisympäristöstä koskevasta jaksosta

-

Muut huomiot

-

Kuistio Laura
Väylävirasto

Nuuja Katri
Väylävirasto